

ÚSTŘEDNÍ KONTROLNÍ A ZKUŠEBNÍ ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝ

NÁHLED

CANDIDATUS PHYTOPLASMA ULMI *FYTOPLAZMA ŽLOUTENKY JILMU*

Odbor diagnostiky

Oddělení diagnostická laboratoř Olomouc

Mgr. Šárka Linhartová, Ph.D., Ing. Lucie Hovůrková,

Ing. Karel Hradil, Ph.D.

tel.: 585 570 138

Šlechtitelů 773/23, 779 00 Olomouc

e-mail: sarka.linhartova@ukzuz.cz

www.ukzuz.cz

ÚVOD A HISTORIE

Žloutenka jilmu je závažné až letální onemocnění jilmů zejména ve východní polovině USA. Choroba byla poprvé pozorována Swingem v roce 1938 v USA a podle příznaků pojmenována elm phloem necrosis (nekróza lýka jilmu). Do 50. let minulého století se předpokládalo, že se žloutenka jilmu vyskytuje pouze v Severní Americe. Od roku 1950 byly jilmy (např. jilm horský – *Ulmus glabra*, jilm habrolistý – *U. minor* a jilm sibiřský – *U. pumila*) s příznaky žloutnutí listů a metlovitosti pozorovány v Itálii, Francii a Německu. V tehdejší Československu byla choroba zaznamenána Bojňanským v roce 1969. Přítomnost fytoplazem v lýku jilmů s příznaky nekrózy byla potvrzena v roce 1972. V roce 1981 pojmenoval Sinclair původce choroby jako elm yellows phytoplasma (fytoplazma žloutenky jilmu), protože příznaky nekrózy lýka se vyskytovaly pouze u citlivých amerických jilmů (především jilmu amerického – *Ulmus americana*), u většiny druhů jilmů je však charakteristickým příznakem právě žloutnutí listů.

V roce 2004 bylo zjištěno, že původcem žloutenky jilmu je fytoplazma *Candidatus Phytoplasma ulmi* (Elm yellows phytoplasma). *Ca. P. ulmi* se vyskytuje v USA i Evropě a Asii, onemocnění s ní spojené se na amerických a euroasijských jilmech projevuje odlišně. V USA má onemocnění závažný průběh vedoucí až k odumírání napadených stromů. Euroasijské jilmy se naopak jeví jako tolerantní. Molekulární analýzy neprokázaly významné rozdíly mezi americkými a euroasijskými kmeny fytoplazmy, rozdíly v intenzitě příznaků jsou způsobené zřejmě odlišnou reakcí amerických a euroasijských druhů jilmů na napadení touto fytoplazmou. V ČR byl v roce 2015 proveden Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským detekční průzkum výskytu fytoplazmy žloutenky jilmu spolufinancovaný EU. V rámci průzkumu byla fytoplazma žloutenky jilmu potvrzena nejprve ve vzorku jilmu habrolistého a následně v dalších vzorcích jilmů v okresech Jičín, Trutnov a Šumperk. Přítomnost fytoplazmy byla také zjištěna v jedincích mery *Cacopsylla ulmi* odchycených na napadených stromech.

TAXONOMICKÉ ZAŘAZENÍ

Ca. Phytoplasma ulmi je zařazena mezi Prokaryota, oddělení Tenericutes, třída Mollicutes, řád Acholeplasmatales, čeleď Acholeplasmataceae, rod *Candidatus Phytoplasma*. *Ca. P. ulmi* patří podle klasifikace založené na analýzách 16S rDNA do skupiny 16 SrV (skupina žloutenky jilmu, Elm yellows group), podskupina A.

Obr. 1 – Celkový habitus jilmu habrolistého s patrným žloutnutím listů a metlovitostí na kmeni

Obr. 2 – Metlovitost ve větvích

ZEMĚPISNÉ ROZŠÍŘENÍ

Fytoplazma je rozšířena v Severní Americe (Kanada, Ontario) a v USA. V Evropě byl výskyt fytoplazmy žloutenky jilmu zaznamenán v Německu, Srbsku, Francii, Itálii, České republice a Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku.

HOSTITELSKÉ SPEKTRUM

Hostitelskými rostlinami jsou v Severní Americe pouze jilmy, zejména jilm americký, jilm plavý – *U. rubra*, *U. alata*, *U. serotina* a *U. crassifolia* a jejich přirození hybridy. V Evropě byla fytoplazma prokázána v Německu (na jilmu horském a jilmu vazu – *U. laevis*), Srbsku (na jilmu habrolistém a jilmu vazu), Francii (na jilmu habrolistém), Itálii (na jilmu horském, jilmu vazu, jilmu habrolistém, jilmu čínském – *U. parviflora*, jilmu sibiřském – *U. pumila* a také na zelkově pilovité – *Zelkova serrata*), České republice (na jilmu habrolistém a jilmu horském) a ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku (na hybridním kultivaru jilmu Morfeo importovaném z Itálie).

PŘENOS

Vektorem fytoplazmy žloutenky jilmu v USA je kříšek *Scaphoideus luteolus* (Cicadellidae), který se však v Evropě nevyskytuje. Potvrzenými vektory v Itálii jsou prstenovka *Macropsis glandacea* syn. *Macropsis mendax* (Cicadellidae), žijící na *Ulmus*, v ČR je zařazena jako ohrožený druh (EN), dále pak polyfágní pěnodějka obecná *Philaenus spumarius* (Aphroporidae) a kříšek *Allygidius atomarius* (Cicadellidae), jehož dospělci žijí na *Ulmus* a *Quercus*, larvy na travách. V ČR je veden jako zranitelný druh (VU). Ve Francii byla tato fytoplazma potvrzena v šířence *lassus scutellaris* (Cicadellidae), žijící na *Ulmus*, v České republice je evidována jako ohrožený druh (EN), dále v žilnatkách *Cixius* sp. (Cixiidae) a v křískovi *Allygidius furcatus* (Cicadellidae), který je v ČR veden jako zranitelný druh (VU). Fytoplazma žloutenky jilmu se přenáší stejně jako ostatní fytoplazmy také vegetativně.

PŘÍZNAKY

Fytoplazma osídluje sítkovce napadených jilmů. Tolerantní (euroasijské) druhy jilmů vykazují příznaky metlovitosti, rostou pomalu, případně chřadnou, neobjevuje se ale nekróza lýka. Větve a listy mohou být menší, běžné je žloutnutí a červenání listů. Symptomy mohou být patrné pouze na jednotlivých větvích nebo i na celé rostlině. Žloutnutí listů je často doprovázené ohýbáním listů dolů a jejich předčasným opadem.

U severoamerických jilmů obvykle předcházejí příznakům na listech nekróza kořenů a lýka. Kořeny postižených stromů odumírají. Lýko žlutne a zbarvuje se do karamelového odstínu, posléze hnědne. U stromů se silnými kmeny se zbarvení objevuje ve svislých pásech s difúzními okraji. Kambiólní oblast a přilehlé dřevo přibližně do hloubky 1 mm mohou být rovněž takto nepřírozně zbarveny. Pokud je vidět tmavé zbarvení vnějšího dřeva, může to znamenat, že strom je infikován současně houbou *Ophiostoma ulmi* (syn. *Ceratocystis ulmi*) i fytoplazmou žloutenky jilmu.

V Severní Americe se první příznaky objevují v polovině července až polovině září a projevují se žloutnutím a stáčením listů. Příznaky se vyskytují nejčastěji v celé koruně, někdy však žloutnutí začíná jen na jedné větvi. Žluté i zelené listy se mohou vyskytovat současně, častěji jsou však na napadené větvi všechny listy žluté. Stromy se zjevnými příznaky v červnu až červenci obvykle odumírají v tom samém nebo následujícím roce po objevení prvních příznaků. Vzrostlé stromy nebo tolerantní jilmy (zejména jilm plavý) někdy chřadnou i několik let. Příznaky na listech

Obr. 3 – Příznaky žloutnutí listů

mohou koncem léta připomínat reakci na vodní stres (sucho) nebo nedostatek živin. Stromy s uvedenými příznaky mohou na jaře příštího roku špatně rašit, případně nově nasazené listy vadnou, žloutnou a opadávají. Pokud se listy vyvíjejí normálně na stromě, který vykazoval příznaky infekce v předchozím roce, může nastat koncem jara nebo v létě rychlé vadnutí a uhybnutí rostliny. Scvrklé hnědé listy mohou na stromech zůstat po dobu i několika týdnů.

DETEKCE

Přítomnost fytoplazem v rostlině lze potvrdit mikroskopickými technikami (fluorescenční a elektronová mikroskopie) nebo biologickými testy (roubováním indikátorových rostlin). Pro určení druhu fytoplazmy je nezbytné využití molekulárně-biologických metod (polymerázová řetězová reakce – PCR s následnou restrikční analýzou (RFLP) nebo sekvenováním PCR produktu). Na základě detekčního průzkumu v roce 2015 byly sekvenováním potvrzeny na území ČR tři kmeny fytoplazmy žloutenky jilmu.

FYTOSANITÁRNÍ OPATŘENÍ

Ca. Phytoplasma ulmi a její hlavní vektor (*Scaphoideus luteolus*) jsou podle platné fytoosanitární legislativy ČR a EU zařazeny mezi regulované škodlivé organismy pro EU, které se nevyskytují v žádné části Evropské unie a jsou závažné pro celou Evropskou unii, jejichž zavlečení a rozšiřování je zakázáno (příloha č.1, část A, oddíl I vyhlášky č. 215/2008 Sb., směrnice Rady 2000/29/ES). Fytoplazma je v přílohách uvedena pod jménem Elm phloem necrosis mycoplasma. Rostliny jilmů určené k pěstování, dovážené ze severoamerických zemí, musí pocházet z místa produkce, v němž nebo v jehož bezprostředním okolí nebyly pozorovány od začátku

Obr. 4 a 5 – Příznaky žloutnutí listů

posledního ukončeného vegetačního období žádné příznaky napadení touto fytoplazmou.

Fytopositivní status fytoplazmy je sporný vzhledem k tomu, že fytoplasma se v EU vyskytuje a na evropských jilmech na rozdíl od amerických nezpůsobuje vážná poškození. Fytopositivní požadavky EU nebrání možnosti šíření tohoto patogenu v rámci vnitřního trhu EU při obchodu s rozmnožovacím materiálem jilmů. Proto by měl být tento status přehodnocen.

V případě výskytu *Ca. Phytoplasma ulmi* ve školce nařizuje ÚKZÚZ mimořádná rostlinolékařská opatření, a to likvidaci všech napadených rostlin a rostlin podezřelých z napadení, a dále zákaz uvádění do oběhu hostitelských druhů fytoplazmy z místa produkce.

Text:

Mgr. Šárka Linhartová, Ph.D.; Ing. Lucie Hovůrková; Ing. Karel Hradil, Ph.D.

Fotografie:

Ing. Karel Hradil, Ph.D.